

נסתפק רבא האם מיתה עצמה עושה בגרות ומפקעת החיוב לאב או אינה עושה בגרות וחייב. ועלה ב'תיקו'.

א. לפי הצד שיש בגר בקבר — לדברי ר"י (עפ"י הגמרא להלן מ:). אין אדם מוריש קנס הלכך אין חייב לשלם ליורשה אלא בושת ופגם אבל קנס פטור. ולדברי ר"י הלבן יכול להוריש קנס וחייב לשלם הקנס ליורשה, כגון אביה. (וכן יש אומרים בדעת הרמב"ם — ע' זכר יצחק ח"ב כט, מנחת שלמה ח"א פה, ועוד).

ב. הרמב"ם (נערה א, טו) פסק כאביי שבא עליה ומתה פטור. ודוקא קנס, אבל בושת ופגם חייב. ג. יש לומר שדין זה נאמר רק כשהקנס מגיע לאב, אבל בכגון יתומה שקנסה לעצמה, אף אם מתה חייב. (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי — נערה א, טו).

ב. בא עליה ונתארכה — אביי אמר לרבא שחייב קנס לאביה, מפני שאינה יוצאת מרשות האב באירוסין. אבל בא עליה ונישאת או בגרה — קנסה לעצמה, שהרי יצאה מרשות אביה. ודוקא כשלא עמדו בדין קודם שנישאת או בגרה, אבל עמדה בדין ותבעה ואח"כ בגרה או נישאת — הרי הן של אב. (רי"ף רמב"ם ורא"ש, עפ"י משנה מא:).

דף לט

דין שלש נשים משמשות במוך, ואפשרות עיבור ולידה בקטנה ונערה — נתבאר ביבמות יב.

סח. א. מה בין אונס למפתה ומה המשותף בשניהם?

ב. באלו מקרים אין האונס רשאי לקיים את אנוסתו עמו אלא חייב לגרשה?

ג. אנוסה שנישאת לאונס — האם יש לה כתובה אם גירשה או מת?

א. המפתה נותן שלשה דברים; בושת פגם וקנס (כפי שדרשו מן המקראות — להלן מ:). מוסיף עליו האונס שנותן את הצער, [אבל מפותה אין לה צער כל כך. רבה בר אבהו]. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: האונס אינו משלם את הצער מפני שסופה להצטרף תחת בעלה. (משמע מהמשנה להלן (רפ"ד וברש"י) שדמי הצער שייכים לאב. ואולם יש גירסה בדברי הראב"ד (בהשגות — הל' נערה בתולה ב, יג) שהצער שלה כבשאר חבלות. (ע"ש בכסף משנה). האונס נותן מיד, והמפתה אינו נותן את הקנס אלא לכשלא יכנס. ואולם בושת ופגם נותן גם המפתה מיד, בין יכנס בין לא יכנס.

האונס חייב לשאתה, אפילו היא חוגרת, סומא או מוכה שחין. משא"כ המפתה.

א. חיוב נישואין למאנס, כתב הרדב"ז (ח"א יט; ומובא בפתחי תשובה), אינו בגדר קנס אלא מצות עשה. ולפי זה אין הודאה פוטרת, ואף בזמן הזה מצווה לשאתה לאשה. וכמו שכתב בספר החינוך (תקנו. וכן משמע בשו"ת מהרי"ק סוס"י קכט). וכן נקטו כמה פוסקים, כהרדב"ז. (ע' תשב"ץ ח"ב יא רעג; מהרש"ל בסוף הפרק; שו"ת אחיעזר ח"ג פב; אפיקי ים ח"ב מב, ב).

ב. משמע מלשונות הגמרא שאם אין האשה מתנגדת ולא אכפת לה אם ישאנה אם לאו, מחויב לישאנה, שאין המצוה רק בשבילה אלא הוא מצד עצמו מחויב בדבר, [אלא שביכלתה לעכב כשאומרת איני רוצה]. ולפי זה מובן פסקו של הרדב"ז (ח"א סח) שאם אסר הנאתה עליו — אין חל הנדר. ואולם בתוס' (במכות טז.) מבואר שהנדר חל. (עפ"י אבני נזר יו"ד רצד. ובלשון הרשב"א (בתשובה יח) נראה שהמצוה אינה אלא משום הנאתה, ולפי"ז לכאורה לא חל הנדר).

ג. דעת המנחת-חינוך (סא, ב; תקנה, יב) שמצות 'ולו תהיה לאשה' מתקיימת רק כשנושאה, אבל

קידשה וגירשה — לא קיים המצוה, והמפתה חייב קנס. וההפלאה (מ) נוקט שבקדושין מקיים המצוה. (וע"ע אפיקי ים ח"ב מב,ה).
ד. אף על פי שהמפתה אינו חייב לשאתה בכל אופן, מצוה עליו לישאנה. ואף בבגרת. (עתוס' ורא"ש יבמות כד: וע' אגרות משה אה"ע ח"א קא).

האונס והמפתה שניהם משלמים חמישים שקל כסף. (לרבי עקיבא דורשים גזרה שוה אשר לא ארשה, ולרבי יוסי הגלילי מכסף ישקל כמהר הבתולת).
אחד האונס ואחד המפתה, בין היא ובין אביה יכולים לעכב. (במפתה נאמר אם מאן ימאן אביה... ובאונס: ולו תהיה לאשה — מדעתה. וכן אביה יכול למאן — אם מסברא, שלא יהא חוטא נשכר (אביי) אם מקל-וחומר ממפותה. רבא).

א. אעפ"י שהיא ממאנת, יכול אביה להשיאה בעודה נערה בעל כרחיה למי שיחפוץ, וגם למפתה עצמו, אלא שבאופן זה חייב המפתה ליתן הקנס גם אם הוא רוצה לישאנה. (תוס'. וע' חזו"א מט,ז).

וכן הדין להפך, אם האב מיאן ואחר כך מת האב או שבגרה ונישאה לו מדעתו — חייב המפתה ליתן קנס (הפלאה).

ב. אמר האב בבית דין רוצה אני ונפטר המפתה מקנס, שוב אין האב יכול לחזור ולומר איני רוצה ולחייב את זה בקנס. (עפ"י רמב"ן קדושין מו. ובקובץ שעורים למד מזה שהוא הדין להפך, אם בשעת העמדה בדין מיאן האב ונתחייב המפתה קנס, גם אם אח"כ נתרצה האב ונשאה אינו נפטר, שכבר נתחייב ולכאורה אינו מוכרח בסברא, כי י"ל שלא נתחייב בשעת העמדה בדין אלא לכשלא יכנס, כי זהו מהות חיוב הקנס במפתה, אם אינו כונס).

ב. נמצא בה דבר ערוה או שאינה ראויה לבוא בישראל — אינו רשאי לקיימה. [ואין אומרים יבוא עשה וידחה לא-תעשה, שהרי אם אומרת איני רוצה אין כאן 'עשה'].

עבר המפתה ונשא אשה האסורה לו, באופן שקידושין תופשין — נפטר מן הקנס, כי מכל מקום נשאה. (עפ"י משנה למלך — נערה א,ג; מנחת חינוך סא,ב).

ג. אנוסה שנישאת לאנס ויצאה ממנו — אין לה עליו כלום. וכן אם מת — יצא כסף קנסה בכתובתה, כי מה טעם תקנו חכמים כתובה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וזה הרי אין יכול להוציאה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: יש לה כתובה מנה, שהרי גם זה יכול לצערה עד שתרצה היא לצאת.

א. התוס' תמהו שמשמע מסתימת הדברים שבכל ענין אין לה כתובה, אפילו בא עליה שלא כדרכה, והרי לזו יש כתובה מדין תורה, שבתולה היא. ובתוס' רא"ש פירש שבכל אופן אין לה כתובה דאורייתא, כי כסף קנסה בא במקום כתובתה, ואף רבי יוסי מודה שמדאורייתא אין לה כתובה.

ב. מפותה שנישאה ולא שילם קנס — חייב ליתן לה כתובה כשאר הבתולות (רמב"ם — נערה א,ג. ומשמע שגזרת הכתוב היא ליתן לה כתובה כבתולה, ויש דעות שאין לה אלא מנה. ע' משנה למלך שם; פני יהושע).

דף מ

ס.ט. א. המפתה נערה יתומה או נערה שנתארסה ונתגרשה — מה דינו?
ב. תשלומי בושת ופגם — כיצד?